

Αφιέρωμα

των πυρομαχικών ενεργούν περί την δήλην σφοδρότατην επίθεσιν υποστηριζόμενοι και υπό εκατοντάδων αεροπλάνων διά τής οποίας κατορθώνουν και βάζουν πόδι εις θέσιν “Νεβέλα” δις ανεκατελήθη αυτή εις το τέλος οι Γερμανοί κατορθώνουν να σχηματίσουν βάσιν πυρός εις δεσπόζοντα σημεία τής τοποθεσίας ταύτης και ούτω τελικά παραμένει εις χείρας τους.

Την ιδίαν στιγμήν έτερα τμήματα Γερμανικά κινηθέντα πλεωρικός πλέον κτυπούν την επίσης οχυράν τοποθεσίαν μας “Άγριομέλισσα” και από τους τρεις τομείς της γραμμής μας καταφθάνουν απελπιστικά αιτήσεις των επικεφαλής Αξιωματικών ζητώντες πυρομαχικά και κρούοντες τον κώδωνα του κινδύνου λόγω ελλείψεως τοιούτων. Επερχόμενου τού σκότους οι Γερμανοί είναι κύριοι και της τοποθεσίας NEBELA και “Άγριομέλισσα” και ούτω από τής στιγμής εκείνης έδει να θεωρηθή ότι η μάχη διά την κατάληψιν της Κανδάνου είχε κριθεί υπέρ των Γερμανών λόγω της καταλήψεως των δύο τούτων προς Κανδάνον.....

Η θέσις του δεξιού της παρατάξεως μας κατέστη τας απογευματινάς ώρας εις άκρον κρίσιμος (Από το αδιέξοδον που είχε περιέλθῃ η γραμμή μας ες το σημείο εκείνο ένεκεν της παντελούς ελλείψεως πυρομαχικών) εζηλήθη του αδιεξόδου λόγω της εγκαίρου αφίξεως νέων πολεμιστών των κοινοτήτων Επανοχωρίου υπό τον έφεδρον Ενωματάρχην Ξανθουδάκην Ευτύχιον οίτινες λόγω του ότι οι υπ’ αυτού άνδρας διέθετον αρκετά φυσίγγια έκαστος κατορθώσαμεν να διατηρήσωμεν τας θέσεις μας εις το δεξιόν και ούτω εφ’ ενός μεν ν’ αποκρούσωμεν τας επανειλημμένας εφόδους του εχθρού, εφ’ ετέρου δε να απελευθέρωμεν το κέντρο και ούτω ο εχθρός να δυστάσῃ να προχωρήσῃ την ημέραν εκείνην προς Κανδάνον. Δέον να σημειωθῇ ὅτι ο Λοχαγός Παλιάρκης Ευτύχιος παρουσιασθείς την πρώτην ημέραν της πτώσεως των Αλεξιπτωτιστών ανεχώρησε άνευ αδείας την επομένην διά το χωρίο του. Όταν μετά πάροδον χρόνου τον παρετήρησα προς τούτο μοί ανέφερον ότι απεμακρύνθη της Κανδάνου λόγω σοβαράς ασθενείας από την οποίαν έπαυσεν. Επληγήθη τας απογευματινάς ώρας του Σαββάτου όταν πλέον η μάχη είχε κριθῆ ειργάσθη όμως φιλοτίμως διά της προωθήσεως των αφικνουμένων ομάδων προς τους διαφόρους τομείς της γραμμής μας.

Κατά την διάρκειαν της νυκτός της 24ης προς την 25ην Μαΐου απετάνθη και πάλιν προς Καμπανού και άλλας Κοινότητας Επανοχωρίου, Πελεκάνου, Παλαιοχώρας των τελευταίων τηλεφωνικώς, αλλά δυστυχώς το σύνολον των πολεμιστών μας ευρίσκειτο εις την πρώτην γραμμὴν πλὴν άνευ πυρομαχικών. Το βάρος των προσπαθειών μου το έριψα πλέον προς το άκρον δεξιόν, αλλά λόγω του ότι δεν υπήρχον πυρομαχικά εθεώρησα καλόν αφού άπαξ ήτο αδύνατος η ενέργεια επιθέσεως να διατάξω σύμπυξιν της γραμμής ίνα μη το πρωί ευρεθούν κυκλωμένοι οι πολεμισταί μας.

25 Μαΐου 1941

Τας πρωινάς ώρας οι Γερμανοί προχωρούν από “Νεβέλα” και φθάνουν τον Συνοικισμόν “Νταμηλιανά” θέτουν δε παράτα πύρ εις τα οικίας του συνοικισμού τούτου, θέλοντες να προχωρήσουν εκ του αριστερού μας προς το κέντρον της Κανδάνου δεν μένουν ανενόχλητοι το μοναδικόν μας πολυβόλον από τον πόρον του Φαραγγιού μετατοπίζεται εις προκαθορισθείσαν θέσιν και κατασκευασθέν εκ των προτέρων πο-

λυβόλιον εις θέσιν “Άγιος -Γεώργιος” παρά το Ανισαράκι. Εκτού σημείου εκείνου ο γενναίος ούτος πολεμιστής αλλά και καλός χειριστής του πολυβόλου ο Λοχίας Κωστάκης Γεώργιος βάλλει διαδοχικώς τους εμφανιζόμενους εχθρικούς στόχους διά πλευρικών πυρών, οι πολεμισταί μας μάχονται από δένδρον εις δένδρον από γωνιά εις γωνιά και από τοίχου εις τοίχον, δυσχαίροντες ούτω την προέλασιν του εχθρού, αλλά κινδυνεύοντες ν’ αποκοπούν. Από το αδιέξοδον που ευρέθησαν οι προ του κέντρου Κανδάνου μέχρι Ξεροκάμπου πολεμισταί μας τους εξήγαγεν επιθετική κίνησις από την κατεύθυνσιν “Βοσκού” ήτις τους επέτρεψεν να απαγκιστρωθούν και να συμτυχθούν προς “Κουφαλωτό”, “Λαμπιριανά” και “Τρεις Εκκλησιές”. Τα πυρά των Γερμανών εστράφησαν διά να εξουδετερώσουν το αθέατον πολυβόλον μας, κυριολεκτικώς δε οι όλμοι μας και τα πολυβόλα έμένοντο προς την κατεύθυνσιν του πολυβόλου μας, το οποίον μέχρι της τελευταίας στιγμής δεν κατόρθωσαν να σιγήσουν. Δέον να σημειωθῇ ότι παρ’ όλην την έλλειψιν πυρομαχικών εις τα όπλα το πολυβόλον τούτο δεν εσερηγήθη φυσίγγιον.

Αναφέραμεν προηγουμένως ότι εις την μάχην των Φλωρίων την 23ην Μαΐου η ομάδα του Λοχίου Κουκουτσάκη ήτο οπλισμένη με οκτώ πολεμικά όπλα, δύο γκρά, έξ κηνυγερικά και έν περίστροφον. Ο οπλισμένος με περίστροφον πολεμιστής μας ήτο ο επ’ αδεία διατελών στρατιώτης Γεώργιος Κωστάκης εκ Πλεμενιανών. Κατά την ώραν της μάχης ο περί ου πρόκειται στρατιώτης εφόνησε εξ’ εγγυτάτης αποστάσεως τον Γερμανόν πολυβολιτήν και του αφήρεσε το πολυβόλον. Ούτος ετύγχανε πολυβολιτής εις το Αλβανικόν Μέτωπον εγνωρίζε συνειπώς και την τακτικήν και την τεχνικήν χρῆσιν του πολυβόλου. Το πολυβόλον κατά συνέπειαν περιήλθεν εις ικανάς χείρας, αλλά και πεπειραμένος, και ούτω κάνοντας καλήν χρῆσιν του όπλου του έφερον ικανά αποτελέσματα και επροέξησε και αρκετήν φθοράν εις τον εχθρόν.

Με την κατάληψιν της τοποθεσίας “Νεβέλα” κλπ. οι ημετέροι απεούρθησαν εις “Μεσολάγκαδα” όπου ευρίσκοντο την πρωίαν θελήσαντες την επομένην το πρωί ν’ ανακαταλάβουν δι’ αντιπεθέσεως τας θέσεις των της προηγουμένης απεκρούσθησαν.

Είναι ζήτημα τας πρωινάς ώρας εάν μεταξύ δέκα πολεμιστών μας υπήρχεν, έστω και ένας, να έχῃ 1-5 φυσίγγια, ταύτα μετεχειρίσθημεν διά ν’ απαγκιστρωθούσι οι περι το πολυβόλον, παρά το “Ανισαράκι” πολεμισταί μας, ταύτα δε συνετέλεσαν διά να επιβραυνθῆ ὀλιγας ώρας η κατάληψις της Κανδάνου. Ο εχθρός κατά την διάρκειαν της νυκτός έμεινεν εις τας θέσεις τα οποίας κατήγε την πρωίαν παρουσιάσθησαν εις την γραμμὴν και δύο ορειβατικά πυροβόλα, τα οποία ήρχισαν να βάλλουν και αυτά τας θέσεις μας και τα υπερθεν της Κανδάνου υψώματα που ήρχισαν ν’ αποσύρωνται οι πολεμισταί μας. Η παντελής έλλειψις των πυρομαχικών εχαρακτηρίζετο εκ των αραιών πυροβολισμών που ερρίπτοντο κατά του βραδέως προελαύνοντος εχθρού.

Την 12ην και 30 της 25ης Μαΐου 1941 οι Γερμανοί εισήλθον εις Κανδάνον και έκρουσαν τόν κώδωνα του ιστορικού Ναού Αγίου Νικολάου, σημείον φαίνεται καταλήψεως της Κανδάνου.

Ο σταθμός της Διοικήσεως μου πλέον ευρίσκειται εις τα

υψώματα Β.Α. της Κανδάνου παρά την θέσιν “Χαράκια του Κουφαλωτού” και από της θέσεως ταύτης ήμην υποχρεωμένος να παρακολουθώ το θέαμα της τραγικής εισόδου των μηχανοκινήτων των Γερμανών φαλαγκών εις Κανδάνον εναντίον των οποίων βάλομεν πλέον και την τελευταίαν σφαιραν που διαθέττομεν.

Αμίλητοι και κατφείς οι πολεμισταί μας παρηκολούθουν με δάκρυα στα μάθια το θέαμα της εισόδου των Γερμανών εις Κανδάνον και τας πυρπολουμένας οικίας των. Οι Ηρωες αυτοί της εξαήμερου μάχης απεχώρουν των εστιών των μη φανταζόμενοι βεβαίως την συμφοράν η οποία τους ανέμενε.

Τα εσπερινάς ώρας οι Γερμανοί εκίνησαν προς Παλαιοχώραν με τα ανάλογα μέτρα ασφαλείας. Καθ’ οδόν όμως δεν τους αφήκαμεν ανενόχλητους αλλά από καιρού εις καιρόν εβάλλοντο είτε με πολεμικά, εάν υπήρχεν ακόμη κανένα φυσίγγιον, είτε διά κηνυγερικών όπλων. Περί το μεσονύκτιον αφίχθησαν προ της Παλαιοχώρας, την οποίαν εκύκλωσαν κατά την διάρκειαν της νυκτός, και την επομένην θην πρωινήν κατέλαβον ταύτην εγκατασταθέντες αμυντικώς εις το Ενετικόν Φρούριον Παλαιοχώρας “Φορτέτζα”.

Διέταξα τότε ν’ αποσυρθούσι οι πολεμισταί μας εις τα χωρία των και τους υπεσχέθη να συνταυτίσω την τύχην μου μαζί των.

Από στρατιώτας τραυματίας των τμημάτων του Αντ/ρχου Γύπαρη, όστις έδρα εις Κάμπον της Κυδωνίας, με τα τμήματα του είχαν πληροφορηθή την αναχώρησιν του Βασιλέα και της Κυβερνήσεως, πάντως εγνωρίζα ότι δεν ηκολούθησε τόν Βασιλέα και τον Πρωθυπουργόν, μήτε ο αιμίνητος Υπουργός Δημητρακάκης μήτε ο Υπουργός των Στρατιωτικών Αντιστρατήγος αιμίνητος Τζανακάκης. Με την ελπίδα συναντήσεως κλιμακίου της Κυβερνήσεως ή κανένα εκ των προϊσταμένων εκ των Στρατιωτικών Αρχών ανεχώρησα την επομένην δι’ Ομαλόν και εκειθεν εις Ζούρβαν. Εις Ζούρβαν επιληροφρήθην ότι αι Στρατιωτικά Αρχαί βαδιζον προς Χώραν Σφακίων, όπου και εγώ κατηβύθηην και διά Τρομάρισα και Σαμαριάς αφίχθη την επομένην εις Αγίαν Ρουμῆλην Σφακίων συνοδεύων και ομάδα Αγγλων στρατιωτών κατευθυνομένη και αύτη προς επιβιβασιν από Χώρας Σφακίων. Μετέβην και εγώ εις Χώραν Σφακίων και επρόφθασα τά τελευταία πλοία που ανεχώρουν διά Μέσην Ανατολήν.

Εις Χώραν Σφακίων όπου μετέβην εληροφρήθη ότι άπαντες είχαν αναχωρήσει εις την Μέσην Ανατολήν. Ήτο τότε βέβαια ευχαίρες και εις εμέ ν’ ανεχώρουν εις την Μέσην Ανατολήν, αλλά εθεώρησα υποχρέωσιν μου να επιστρέψω εις την Επαρχίαν και να συμερισθώ την τύχην των συμπολεμιστών μου, ως άλλως τε, μετά την μάχην τους το υπεσχέθην.

Κατά την ανωτέρω εξαήμερον μάχην έλαβον μέρος εκ των ημετέρων προσελθόντες εις Κανδάνον περί τους χίλιους διακοσίους.

1) Εκ τούτων έφερον πολεμικά όπλα περί τους 300. Οπλίσθησαν με Γερμανικά λάφυρα περί τους 100. Υπήρχον εν τη αποθήκη Χωρ/κής Κανδάνου και οπλισθησαν 20 άνδρες.

Οι άνδρες της Χωρ/κής είκοσι δύο(22)

Οι άνδρες της Αγροφυλακής τον αριθμόν πενήτηνκοντα (50)

Το όλον τετρακόσια ενενήκοντα δύο(492) τον αριθμόν. Εις τους ανωτέρω δέον να πρωσθεθώσι και περί τα 150 περίπου άτομα, άτινα προσήλθον ολπισμένα με κηνυγερικά όπλα παντός τύπου, καθώς και με περίστροφα.

Η δύναμις του εχθρού υπολογίζεται εις δύναμιν Τάγματος ενισχυμένου με δύο ορεινά πυροβόλα και με 8 σωλήνας όλμων.

Απόλλεται κατά την μάχην ταύτην η οποία διήρκεσεν επί εξαήμερον αρχίσασα από τα Παθακιάνα και λήξασα εις Παλαιόχωραν ήσαν οι εξής:

- 1) Λοχίας Λαζόπουλος Ιωάννης
- 2) Χωροφύλαξ Βεστιάκης Στέφανος
- 3) Ποντικάκης Στέφανος
- 4) Συροκάκης Ιωάννης
- 5) Καστάνης Κυριάκος
- 6) Γουλιέλμος Γ.
- 7) Στελιάρκης Δημήτριος
- 8) Μαλανδράκης Γεώργιος
- 9) Κατσούλης Ι. (υπάλληλος Τ.Τ.Τ. Κανδάνου)
- 10) Γεωργιλιάκης Ελευθέριος
- 11) Τσουρονάκη Μαρία
- 12) Εμμ. Δρακάκης (τραυματίας Απεβίωσεν εν συνεχεία.)

- 13) Ελ. Σειστάκης
- 14) Δοξάκης Πέτρος
- ...Σφακιωτάκης
- Β) Τραυματία. Κατά την ιδίαν εποχήν ετραυτίσθησαν βεβαίως ελαφρότερον πολλοί, εις σοβαρώτερον όμως τραυματισθέντες είναι οι κάτωθι:

- Χατζημεχλάκης Εμμανουήλ
- Γρηγορομηελάκης Γεώργιος
- Αναστασάκης Γεώργιος
- Μαθιουδάκης Παναγιώτης
- Λουκιάκης Νικόλαος
- Καλαϊτζάκης Ηρακλής
- Τσουρής Νικόλαος
- Κουλιέρης Νικόλαος
- Βακάκη Αντωνία
- Τσουρονάκη Ιωάννα
- Κανατάκη Ιωάννα
- Λαινάκη Μαρία
- Ιωάννης Μαθιουδάκης
- Νικόλ. Μαρκετάκης
- Αντώνιος Σειστάκης 24/05/41
- Γεώργιος Γ. Γεωργιακάκης 22/05/41
- Γεώργιος Π. Καλογριδής
- Νικόλ. Ιώνν. Τσουρής 23/05/41

Απόλλεται του εχθρού

Εξηκριβωμένοι απόλλεται του εχθρού κατά των ανωτέρω εξαήμερον μάχην είναι: 1) Νεκροί 19(δεκαεννέα) εις Φλώρια

Εις μάχην παρά το χωρίον Μεσαυλία νεκροί είκοσι δύο(22)

Κατ’ επίσημον αφήγησιν του διερμηνέως των Γερμανών Σέκτερ οι νεκροί των Γερμανών εις το Φαράγγι της Κανδάνου ήσαν περί τους εκατόν πενήτηκοντα (150). Το τούτοτον βεβαίον και οι κάτοικοι Βουκολιών που καθ’ όλην την ημέραν του Σαββάτου 24ην Μαΐου έβλεπον να διέρχωνται κατάφορτοι μοτοσυκλέται με φορτωμένα πτώματα Γερμανών στρατιωτών.

Πόσους τραυματίας έσχον οι Γερμανοί κατά την μάχην ταύτην μας είναι αδύνατον να γνωρίζωμεν.

Δεν είναι η πρώτη φορά που η Κανδάνος πυρπολείται και επί Ενετών και επί Τουρκοκρατείας την αυτην υπέστη τύχην και συμφοράν. Μία εβδομάδα μετά την κατάληψιν της Κανδάνου ήτοι την νύκτα 2ης προς 3ην Ιουνίου το Γερμανικό Τάγμα Παλαιοχώρας εκύκλωσε κατά την διάρκειαν της νυκτός την Κανδάνον και το πρωί εκάλεσε βία το Γερμανομαθητράτον κ. Παπαντωνάκη Ευάγγελον τον οποίον εξηνάγκασε να κάνη τον κήρυκα και επί παρουσία του Γερμανού Διοικητού να καλέσῃ μεγαλοφώνως τους κατοίκους της Κανδάνου να παρουσιασθούν διά να τους ανακοινώσῃ, όπως έλεγεν ο Φρούραρχος, διαταγήν του Γερμανού Στρατηγού, ευτυχώς οι κάτοικοι της Κανδάνου αντιληφθέντες την κύκλωσιν κατά την διάρκειαν της νυκτός απεμακρύνθησαν της κωμοπόλεως και των πέριξ συνοικιών, άμα ως ο Γερμανός Φρούραρχος αντελήφθη ότι δεν υπήρχον κάτοικοι να προσέλθουν, διότι ως του εδηλώθη από κάποιον γέροντα μη δυνάμενον να κινηθῆ για ν’ απομακρυνθῆ, έφυγον οι κάτοικοι φοβηθέντες την παρουσίαν των Γερμανών εφάρξεν από τον θυμόν του. Τότε εξαγαγών εκ της αναδιπλώσεως της χειριδός του χυτονίου του έγγραφον έλαβε την στάσιν της προσοχής, εσήκωσε τον δεξιόν του βραχίονα, εχαίρετσε με τον φασιστικόν χαιρετισμόν και ήρχισε ν’ αναγνώσκῃ το έγγραφον. Ήτο η διαταγή του Γερμανού Στρατηγού, της οποίας το περιεχόμενον συνοψίζεται: “Η Κανδάνος να καταστραφῆ, οι κάτοικοι να εξοντωθούν” και διέταξε παράτα και έθεσαν πυρ εις τας οικίας και τα καταστήματα της Κανδάνου. Έντρομος ο δυστυχής ιατρός Παπαντωνάκης παρακάλεσε τον Διοικητήν να μη εκτελεσθῆ η διαταγή και ολίγου δή να υποστή την τύχην τού δυστυχούς γέροντος(Γεωργιλιάκη ή Αρχάκη) που παρευρέθη και εθανάτωθη, μεταξύ άλλων που ανευρέθησαν κατά την διάρκειαν της ημέρας εις Κανδάνον.

Παρακάλεσε ακολούθως να του επιτρέψῃ ν’ απομακρυνθῆ της Κανδάνου καθόσον δεν αντέχει εις το παρουσιαζόμενο θέαμα. Ο Γερμανός τότε του απήντησεν “Εσείς οι γιατροί είσθε δειλοί πήγαινε” και τον άφισε ν’ αναχωρήσῃ. Πολλαι ημέραι παρήλθον έκτοτε για να συνέλθῃ από την θέαν της συμφοράς που αντίκρυσεν ο δυστυχής Παπαντωνάκης.

Το βράδυ εκείνο η Κανδάνος μετά των πέριξ συνοικισμών της είχε μεταβληθῆ εις σωρούς καπνιζόντων ερειπίων, ότι δεν κατέστρεψε η φωτιά εσώριασε η δυναμίτις και η σκαπάνη και

Η Κανδάνος μετά το ολοκαύτωμα στις 3 Ιούνη 1941